

ศึกษาลักษณะทางพฤกษศาสตร์และการจำแนกพืชวงศ์ Apiaceae เพื่ออนุรักษ์ในธนาคารเชื้อพันธุ์พืช
Studies on Botanical Characteristics and Identifications of Apiaceae for Conservation
in Department of Agriculture Genebank

ชลลดา สามพันพวง^{1/}

วินัย สมประสงค์^{2/}

ปาริฉัตร สังข์สะอาด^{1/}

^{1/} สำนักวิจัยพัฒนาเทคโนโลยีชีวภาพ

^{2/} สำนักคุ้มครองพันธุ์พืช

*****

บทคัดย่อ

พืชวงศ์ผักชี (Apiaceae) จัดเป็นพืชมีดอกที่มีขนาดใหญ่วงศ์หนึ่งของโลก มีจำนวนสมาชิกประมาณ 300 สกุล มากกว่า 3,000 ชนิด พืชวงศ์นี้มีลักษณะเด่นอยู่ที่ลักษณะของช่อดอกที่มีลักษณะคล้ายซี่ร่ม ซึ่งเป็นที่มาของชื่อวงศ์เดิมที่เรียกว่า “ Umbelliferae” พืชวงศ์นี้ส่วนใหญ่ใน ทุกส่วนของ ต้นพืชจะมีกลิ่นหอมของน้ำมันหอมระเหย พรรณพืชส่วนใหญ่ในวงศ์นี้มีความสำคัญหลัก คือ ใช้ประโยชน์เป็นพืชปรุงแต่งอาหาร เป็นผัก และใช้เป็นยา พืชวงศ์ผักชี (Apiaceae) นี้ เป็นพืชวงศ์หนึ่งที่พบว่ามีหลากหลายในประเทศไทย จึงมีความสนใจที่จะศึกษาและเก็บรวบรวมเชื้อพันธุกรรมของพืชวงศ์นี้อนุรักษ์ไว้ในธนาคารเชื้อพันธุ์พืช โดยได้ทำการศึกษาและเก็บรวบรวมเชื้อพันธุกรรมของพืชวงศ์นี้ในทุกภาคของประเทศตามการแบ่งเขตภูมิศาสตร์พืชพรรณในประเทศไทย ในช่วงเดือน ตุลาคม 2553 ถึงเดือนกันยายน 2557 พบพรรณพืชในวงศ์นี้จำนวน 18 สกุล 21 ชนิด และสามารถเก็บรวบรวมตัวอย่างเชื้อพันธุกรรมได้จำนวน 52 ตัวอย่างพันธุ์ ซึ่งได้เก็บอนุรักษ์ไว้ในธนาคารเชื้อพันธุ์พืช กรมวิชาการเกษตร โดยเก็บอนุรักษ์เป็นเมล็ดพันธุ์จำนวน 40 ตัวอย่างพันธุ์ และเก็บอนุรักษ์เป็นต้นพันธุ์จำนวน 12 ตัวอย่างพันธุ์

คำนำ

ประเทศไทยตั้งอยู่ในภูมิภาคเขตร้อนชื้น อยู่ระหว่าง 2 เขตภูมิศาสตร์พืชพรรณ (Biogeographical region) ใหญ่ ๆ คือ เขตภูมิศาสตร์พืชพรรณภูมิภาคอินโดจีน (Indochina) และซุนดา (Sunda-typical of Malaysia, Sumatra, Borneo and Java) ทำให้ประเทศไทยเป็นแหล่งที่มีความหลากหลายของทรัพยากรพันธุ์พืชสูงที่สุดแห่งหนึ่งของโลก พืชวงศ์ผักชี (Apiaceae) เป็นพืชวงศ์หนึ่งที่พบว่ามีหลากหลายในประเทศไทย และมีการใช้ประโยชน์ในหลายด้าน คือ การใช้ประโยชน์ในด้าน การปลูกเป็นพืชผักเศรษฐกิจชนิดต่างๆ เช่น ผักชี ขึ้นฉ่าย แครอท เป็นต้น การใช้ประโยชน์ในการบริโภค เป็นผักพื้นบ้านที่รู้จักมาเป็นเวลานาน เช่น ผักชีลาว ผักชีล้อม เป็นต้น การใช้ประโยชน์เป็นพืชสมุนไพรตามตำราแพทย์แผนไทย เช่น โขรสอ โขรสเชียง ตังกุย บัวบก อีกทั้งบางชนิดของพืชวงศ์นี้ยังเป็นพืชเฉพาะถิ่น (Endemic species) ที่พบได้เฉพาะในประเทศไทยเท่านั้น เช่น ผักหนอกเชียงดาว ก่อนที่เชื้อพันธุกรรมพืชเหล่านี้จะสูญหายไป จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องดำเนินการสำรวจและเก็บรวบรวมเมล็ดพันธุ์พืชวงศ์ผักชี (Apiaceae) เพื่ออนุรักษ์ไว้ในธนาคารเชื้อพันธุ์พืช สำหรับเป็นฐานข้อมูลพันธุกรรมพืชวงศ์ผักชี (Apiaceae) เพื่อการใช้ประโยชน์ต่อไปในอนาคต

วิธีดำเนินงาน

ศึกษาข้อมูลของพืชวงศ์ผักชี (Apiaceae) จากเอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้อง หลังจากได้ข้อมูลแล้วให้วางแผนการออกสำรวจรวบรวม พืชวงศ์ผักชี (Apiaceae) จากแหล่งต่างๆ ในพื้นที่ของประเทศไทย โดยกำหนดพื้นที่ศึกษาตามการแบ่งเขตภูมิศาสตร์พืชพรรณ (floristic regions) ของประเทศไทย หลังจากนั้น ออกเก็บตัวอย่างพันธุ์พืชในพื้นที่ที่กำหนด ถ่ายภาพ บันทึกข้อมูลต่างๆที่เกี่ยวข้องกับพืช (passport data) นำตัวอย่างพันธุ์พืชที่เก็บได้มาเปรียบเทียบและตรวจสอบจำแนกพรรณโดยเทียบกับตัวอย่างพืชในหอพรรณไม้ต่างๆ เพื่อจำแนกชนิดและหาชื่อวิทยาศาสตร์ที่ถูกต้อง หลังจากนั้น เก็บอนุรักษ์เชื้อพันธุ์พืชวงศ์ผักชี (Apiaceae) ในธนาคารเชื้อพันธุ์พืชฯ

ระยะเวลาดำเนินงาน

เริ่มต้น เดือนตุลาคม 2553 สิ้นสุด เดือนกันยายน 2557

ผลการทดลอง

จากการศึกษาและเก็บรวบรวมพืชวงศ์ผักชี (Apiaceae) ในพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศนั้น สามารถจำแนกพรรณพืชในวงศ์นี้ได้จำนวน 18 สกุล 21 ชนิด เก็บอนุรักษ์ในธนาคารเชื้อพันธุ์พืชจำนวน 5 2 ตัวอย่างพันธุ์ โดยเก็บอนุรักษ์เป็นเมล็ดพันธุ์จำนวน 40 ตัวอย่างพันธุ์ จากพรรณพืชจำนวน 17 สกุล 18 ชนิด ได้แก่ ผักชีลาว (*Anethum graveolens* L.) จำนวน 5 ตัวอย่างพันธุ์ โสมตังกุย (*Angelica acutiloba* (Siebold & Zucc.) Kitag.) จำนวน 1 ตัวอย่างพันธุ์ คื่นฉ่าย (*Apium graveolens* L.) จำนวน 2 ตัวอย่างพันธุ์ หล้าหุกระต่าย (*Bupleurum hamiltonii* N. P. Balakr) จำนวน 1 ตัวอย่างพันธุ์ ผักชี (*Coriandrum sativum* L.) จำนวน 8 ตัวอย่างพันธุ์ ยี่ห่วย (*Cuminum cyminum* L.) จำนวน 4 ตัวอย่างพันธุ์ แครอท (*Daucus carota* L.) จำนวน 1 ตัวอย่างพันธุ์ ผักชีฝรั่ง (*Eryngium foetidum* L.) จำนวน 1 ตัวอย่างพันธุ์ ยี่ห่วยหวาน (*Foeniculum vulgare* Mill.) จำนวน 3 ตัวอย่างพันธุ์ มะแหลบ (*Heracleum barmanicum* Kurz) จำนวน 1 ตัวอย่างพันธุ์ บัวบกเขา (*Hydrocotyle javanica* Thunb) จำนวน 1 ตัวอย่างพันธุ์ ผักหนอกช้าง (*Hydrocotyle siamica* Craib) จำนวน 1 ตัวอย่างพันธุ์ ผักชีใบเฟินเชียงดาว (*Ligusticum striatum* Wall. ex DC.) จำนวน 1 ตัวอย่างพันธุ์ ผักชีล้อม (*Oenanthe javanica* (Blume) DC.) จำนวน 1 ตัวอย่างพันธุ์ ผักอีเปา (*Peucedanum siamicum* Craib) จำนวน 1 ตัวอย่างพันธุ์ ผักกาดโคก (*Pimpinella cambodgiana* H.Boissieu) จำนวน 2 ตัวอย่างพันธุ์ หล้าน้ำมันกบ (*Seseli yunnanense* Franch.) จำนวน 2 ตัวอย่างพันธุ์ และผักชีไร่ (*Trachyspermum roxburghianum* (DC) H. Wolff) จำนวน 4 ตัวอย่างพันธุ์ และเก็บอนุรักษ์เป็นต้นพันธุ์จำนวน 12 ตัวอย่างพันธุ์ จากพรรณพืชจำนวน 4 สกุล 4 ชนิด ได้แก่ บัวบก (*Centella asiatica* (L.) Urb.) จำนวน 1 ตัวอย่างพันธุ์ ผักชีฝรั่ง (*Eryngium foetidum* L.) จำนวน 5 ตัวอย่างพันธุ์ แฉ่นแก้ว (*Hydrocotyle umbellate* L.) จำนวน 5 ตัวอย่างพันธุ์และผักชีล้อม (*Oenanthe javanica* (Blume) DC.) จำนวน 1 ตัวอย่างพันธุ์ นอกจากนี้มีการจัดทำพืชบางชนิดที่พบเป็นตัวอย่างพรรณไม้แห้ง จำนวน 8 สกุล 9 ชนิด ได้แก่ ผักชีลาว (*Anethum graveolens* L.) หล้าหุกระต่าย (*Bupleurum hamiltonii* N. P. Balakr.)

ผักชีดอย (*Coriandrum sativum* L.) บัวบกเขา (*Hydrocotyle javanica* Thunb) ผักหนอกข้าง (*Hydrocotyle siamica* Craib) ผักชีใบเฟินเชียงดาว (*Ligusticum striatum* Wall. ex DC.) ผักอีเปา (*Peucedanum siamicum* Craib) ผักกาดโคก (*Pimpinella cambodgiana* H.Boissieu) และหญ้าน้ำมันกบ (*Seseli yunnanense* Franch.) และจัดทำพรรณไม้ดองจำนวน 1 สกุล 1 ชนิด คือ ผักหนอกเชียงดาว (*Hydrocotyle chiangdaoensis* Murata) เพื่อใช้เป็นตัวอย่างพรรณไม้อ้างอิง

สรุปผลการทดลองและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาลักษณะทางพฤกษศาสตร์ และการจำแนกพืชวงศ์ผักชี (Apiaceae) เพื่ออนุรักษ์ในธนาคารเชื้อพันธุ์พืช สามารถจัดจำแนก และเขียนคำบรรยายลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของพืชวงศ์นี้ได้ จำนวน 18 สกุล 21 ชนิด อนุรักษ์เข้าธนาคารเชื้อพันธุ์พืชได้จำนวน 52 ตัวอย่างพันธุ์ โดยเก็บอนุรักษ์เป็นเมล็ดพันธุ์จำนวน 40 ตัวอย่างพันธุ์ จากพรรณพืชจำนวน 17 สกุล 18 ชนิดและเก็บอนุรักษ์เป็นต้นพันธุ์จำนวน 12 ตัวอย่างพันธุ์ จากพรรณพืชจำนวน 4 สกุล 4 ชนิด

การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

ได้ตัวอย่างเมล็ดพันธุ์พืชวงศ์ผักชี (Apiaceae) เก็บอนุรักษ์เข้าสู่ธนาคารเชื้อพันธุ์พืช พร้อมข้อมูลที่เกี่ยวข้องของพืชวงศ์นี้ เพื่อ นักวิจัยทั้งภายในและภายนอกกรมวิชาการเกษตร สามารถนำไปใช้ทำงานวิจัยใหม่ๆหรือ นำไปพัฒนาให้เป็นพืชที่มีศักยภาพในด้านต่างๆ เช่น ทางด้านการเกษตร ด้านเวชสำอาง ด้านการแพทย์แผนไทย เป็นต้น สำหรับการไปใช้ประโยชน์ต่อไปในอนาคต